

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (peto vijeće)

29. srpnja 2024.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Tržišno natjecanje – Zabranjeni sporazumi –
Narušavanje tržišnog natjecanja – Zabrana sklapanja zabranjenih sporazuma – Članak 101.
UFEU-a – Sporazumi između poduzetnika – Ograničenje tržišnog natjecanja s obzirom na
cilj – Razmjena informacija među kreditnim institucijama – Informacije o poslovnim uvjetima i
količinama proizvoda – Strateške informacije”

U predmetu C-298/22,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Tribunal da
Concorrência, Regulação e Supervisão (Sud za tržišno natjecanje, regulaciju i nadzor, Portugal),
odlukom od 3. svibnja 2022., koju je Sud zaprimio 4. svibnja 2022., u postupku

Banco BPN/BIC Português SA,

Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA, podružnica u Portugalu,

Banco Português de Investimento SA (BPI),

Banco Espírito Santo SA, u likvidaciji,

Banco Santander Totta SA,

Barclays Bank plc,

Caixa Económica Montepio Geral – Caixa Económica Bancária SA,

Caixa Geral de Depósitos SA,

Unión de Créditos Inmobiliários SA, Establecimiento Financiero de Crédito, Sucursal em
Portugal,

Caixa Central de Crédito Agrícola Mútuo CRL,

Banco Comercial Português SA

protiv

Autoridade da Concorrência,

* Jezik postupka: portugalski

uz sudjelovanje:

Ministério Público,

SUD (peto vijeće),

u sastavu: E. Regan (izvjestitelj), predsjednik vijeća, Z. Csehi i I. Jarukaitis, suci,

nezavisni odvjetnik: A. Rantos,

tajnik: L. Carrasco Marco, administratorica,

uzimajući u obzir pisani dio postupka i nakon rasprave održane 22. lipnja 2023.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Banco BPN/BIC Português SA, C. Amorim, M. Gorjão-Henriques, F. Marques de Azevedo i A. Saavedra, *advogados*,
- za Banco Português de Investimento SA (BPI), M. de Abreu Castelo Branco, A. Lucena e Vale i C. Pinto Correia, *advogados*,
- za Banco Santander Totta SA, T. L. Faria, M. Lopes Martins, G. Neves Lima i N. Salazar Casanova, *advogados*,
- za Barclays Bank plc, S. Estima Martins i L. Seifert Guincho, *advogados*,
- za Caixa Económica Montepio Geral – Caixa Económica Bancária SA, D. N. Brito, P. Gouveia e Melo i J. Vieira Peres, *advogados*,
- za Caixa Geral de Depósitos SA, G. Banha Coelho, C. Homem Ferreira Morais, L. D. Silva Morais i L. Tomé Feteira, *advogados*,
- za Unión de Créditos Inmobiliários SA, Establecimiento Financiero de Crédito, Sucursal em Portugal, T. L. Faria, M. Lopes Martins i G. Neves Lima, *advogados*,
- za Caixa Central de Crédito Agrícola Mútuo CRL, C. Coutinho da Costa i N. Mimoso Ruiz, *advogados*,
- za Banco Comercial Português SA, R. Bordalo Junqueiro, N. Carrolo dos Santos i B. de Melo Alves, *advogados*,
- za Autoridade da Concorrência, A. Cruz Nogueira i S. Parodi, *advogadas*,
- za Ministério Público, P. Vieira, *procurador*,
- za portugalsku vladu, P. Barros da Costa, C. Chambel Alves i S. Ramos Moura, u svojstvu agenata,
- za vladu Helenske Republike, K. Boskovits, u svojstvu agenta,

- za talijansku vladu, G. Palmieri, u svojstvu agenta, uz asistenciju G. Casellija, *avvocato dello Stato*,
- za mađarsku vladu, M. Z. Fehér i R. Kissné Berta, u svojstvu agenata,
- za Europsku komisiju, S. Baches Opi, P. Caro de Sousa i M. Domecq, u svojstvu agenata,
- za Nadzorno tijelo EFTA-e, M.-M. Joséphidès, M. Sánchez Rydelski i C. Simpson, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 5. listopada 2023.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 101. stavaka 1. i 3. UFEU-a.
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između više kreditnih institucija i Autoridadea da Concorrência (Tijelo za tržišno natjecanje, Portugal) (u daljnjem tekstu: AdC) u vezi s odlukom tog tijela da navedenim institucijama izrekne novčanu kaznu zbog povrede nacionalnih odredbi prava tržišnog natjecanja i članka 101. UFEU-a, koja se očituje u njihovu sudjelovanju u usklađenom djelovanju koje ima za cilj ograničiti tržišno natjecanje na tržištu stambenih kredita, tržištu potrošačkih kredita i tržištu poslovnih kredita u obliku razmjene informacija o trenutačnim i budućim uvjetima koji se primjenjuju na transakcije, uključujući raspon kamatnih stopa i varijable rizika, kao i o pojedinačnim podacima o proizvodnji sudionika te razmjene.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Članak 3. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima [101.] i [102. UFEU-a] (SL 2003., L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 165. i ispravak SL 2016., L 173, str. 108.), naslovljen „Odnos članaka [101.] i [102. UFEU-a] i nacionalnih propisa o tržišnom natjecanju”, u stavku 1. određuje:

„Kada tijela država članica za tržišno natjecanje ili nacionalni sudovi primjenjuju nacionalne propise o zaštiti tržišnog natjecanja na sporazume, odluke udruženja poduzetnika ili usklađena djelovanja u smislu članka [101.] stavka 1. [UFEU-a], koji mogu utjecati na trgovinu između država članica u smislu te odredbe, istovremeno će primjenjivati i članak [101. UFEU-a] na takve sporazume, odluke ili usklađena djelovanja. [...]”

Portugalsko pravo

- 4 Obavijest br. 8/2009 društva Banco de Portugal objavljena je 12. listopada 2009. (*Diário da República*, serija 2., br. 197, dio E).

- 5 Članak 3. stavak 1. te obavijesti, naslovljen „Popis cijena”, glasi:
„Kreditne institucije moraju raspolagati potpunim popisom cijena koji sadržava opće uvjete koji imaju imovinske posljedice izvršavanja transakcija te se odnosi na financijske proizvode i usluge koji se prodaju javnosti.”
- 6 Članak 4. navedene obavijesti, naslovljen „Obveza pružanja informacija koje se odnose na objavu popisa cijena”, u stavcima 1. i 2. određuje:
„1. Kreditne institucije obuhvaćene ovim aktom moraju zadržavati svoj popis cijena, organiziran u skladu s prethodnim člankom u svim agencijama i na svim mjestima na kojima služe javnosti, na vidljivom mjestu koje je izravno dostupno, na sredstvu koje omogućuje lako i izravno pregledavanje, osobito upotrebom elektroničkih uređaja.
2. Sve kreditne institucije koje imaju internetsku stranicu moraju na svojoj internetskoj stranici staviti na raspolaganje popis cijena, potpun i ažuriran, na vidljivo mjesto s izravnim pristupom na lako prepoznatljiv način, bez potrebe za prethodnom registracijom zainteresiranih strana.”
- 7 Članak 7. Obavijesti br. 8/2009, naslovljen „Katalog kamatnih stopa”, u stavku 1. navodi:
„Informacije sadržane u Katalogu kamatnih stopa ažurirat će se u skladu s tržišnim uvjetima i omogućit će javnosti, među ostalim, poznavanje reprezentativnih kamatnih stopa koje kreditne institucije primjenjuju u transakcijama koje uobičajeno obavljaju, pod uvjetima koje će definirati Instruction Banca de Portugal.”

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 8 AdC je 9. rujna 2019. donio odluku kojom je određenim kreditnim institucijama (u daljnjem tekstu: kreditne institucije sudionice) izrekao novčanu kaznu zbog sudjelovanja u „neovisnoj” razmjeni informacija, to jest razmjeni za koju se nije tvrdilo da je akcesorna u odnosu na usklađeno djelovanje kojim se ograničava tržišno natjecanje. Ta se razmjena odnosila na uvjete koji se primjenjuju na njihove kreditne transakcije, osobito raspon kamatnih stopa i trenutačne i buduće varijable rizika, kao i na pojedinačne podatke o proizvodnji sudionika u navedenoj zamjeni, čime su povrijeđeni članak 101. UFEU-a i različite odredbe nacionalnog prava.
- 9 To je tijelo do tog zaključka došlo na temelju toga što je smatralo da razmjena informacija o kojoj je riječ čini ograničenje tržišnog natjecanja s obzirom na cilj, zbog čega je bilo oslobođeno od istraživanja njezinih mogućih tržišnih posljedica. Suprotno tomu, AdC nije tvrdio da su kreditne institucije sudionice sudjelovale u nekom drugom obliku djelovanja kojim se ograničava tržišno natjecanje s kojim je razmjena informacija bila ili je mogla biti povezana, kao što je sporazum o cijenama ili o podjeli tržišta.
- 10 Većina kreditnih institucija sudionica podnijela je tužbu protiv te odluke Tribunalu da Concorrência, Regulação e Supervisão (Sud za tržišno natjecanje, regulaciju i nadzor, Portugal), sudu koji je uputio zahtjev, s obrazloženjem da se razmjena informacija o kojoj je riječ sama po sebi ne može smatrati dovoljno štetnom za tržišno natjecanje. Stoga je potrebno ispitati njezine posljedice. Osim toga, AdC nije uzeo u obzir gospodarski, pravni i regulatorni kontekst u kojem je ta razmjena provedena, iako je to bilo nužno učiniti prije nego što se zaključi da postoji ograničenje s obzirom na cilj.

- 11 Sud koji je uputio zahtjev je 28. travnja 2022. donio privremenu presudu u kojoj je, među činjenicama sadržanima u odluci AdC-a, uputio na one koje treba smatrati utvrđenima.
- 12 U svojem zahtjevu za prethodnu odluku sud koji je uputio zahtjev sažeo je navedenu privremenu presudu podijelivši njezin opis na pet dijelova posvećenih: prirodi razmijenjenih informacija, obliku usklađenog djelovanja, cilju koji se njime nastojao postići, pravnom i gospodarskom kontekstu te navodnom postojanju povoljnih učinaka za tržišno natjecanje.
- 13 Kao prvo, razmijenjene informacije odnosile su se na tržište stambenih kredita, tržište potrošačkih kredita i tržište poslovnih kredita. U pogledu tih tržišta razmjenjivale su se dvije vrste informacija, odnosno:
 - trenutačni i budući komercijalni „uvjeti”, to jest tablice „raspona kamatnih stopa”, odnosno razlika između stope koju kreditna institucija primjenjuje na korisnika kredita i stope po kojoj se u načelu on refinancira, kao i varijable rizika s kojima je, za svaku razinu rizika „klijenta”, određenu prema čimbenicima kao što su prihodi, financijsko učešće ili trošak nekretnine klijenta o kojem je riječ, povezan raspon kamatnih stopa koji se primjenjuje kako bi se nadoknadio taj rizik. S obzirom na potpunost i sistematizaciju razmijenjenih informacija, one nisu bile javno dostupne u trenutku razmjene;
 - „količina proizvoda”, to jest individualizirani podaci po kreditnoj instituciji sudionici u pogledu iznosa kredita odobrenih tijekom prethodnog mjeseca. Ti su podaci bili priopćeni na „raščlanjen” način, odnosno minimalno raščlanjeni u detaljne potkategorije, te u tom obliku nisu bili dostupni iz drugog izvora ni u trenutku razmjene ni nakon toga.
- 14 U sažetku privremene presude također se pojašnjava da su razmjene informacija o kojima je riječ bile redovite i organizirane na povjerljiv način, tako da su o tome znale samo kreditne institucije sudionice. Usto, te razmjene odnosile su se na strateške informacije koje nisu bile javne ili kojima je bilo teško pristupiti ili ih je bilo teško sistematizirati. Naime, razmijenjene informacije razlikovale su se od informacija koje su potrošačima pružile kreditne institucije sudionice, u skladu s njihovim obvezama pružanja informacija u tom pogledu. Osim toga, te su informacije te institucije razmijenile na raščlanjen i pojedinačan način te su se odnosile na trenutačna ili buduća ponašanja. Među ostalim, upućivale su na namjere promjene strateškog ponašanja u bliskoj budućnosti ili na trgovinske uvjete koji su na snazi.
- 15 Kao drugo, kad je riječ o trajanju i obliku razmjene informacija, sud koji je uputio zahtjev navodi da se ona odvijala od svibnja 2002. do ožujka 2013. Odvijala se u obliku dvostranih ili višestranih sporazuma koji su se ostvarivali telefonski ili porukama elektroničke pošte, uz puno znanje hijerarhije tih kreditnih institucija sudionica.
- 16 Kao treće, s obzirom na to da je razmjena informacija omogućila svakoj kreditnoj instituciji sudionici da dobije detaljne, sistematizirane, ažurne i precizne podatke o ponudama konkurenata, također sudionika, sud koji je uputio zahtjev iz toga zaključuje da je cilj te razmjene bio smanjiti neizvjesnost povezanu sa strateškim ponašanjem jednih i drugih, a time i rizik od poslovnog pritiska tih konkurenata.
- 17 Kao četvrto, što se tiče pravnog i gospodarskog konteksta navedene razmjene, svih šest najvećih kreditnih institucija u Portugalu sudjelovalo je u razmjeni informacija. Međutim, te su institucije tijekom 2013. upravljale s 83 % ukupne bankovne imovine cijelog portugalskog bankarskog sektora.

- 18 Od druge polovice 2008., u suprotnosti s kretanjima Euribora, tj. indeksa koji odražava međubankovne kamatne stope u europodručju, koji je tada oštro pao, rasponi kamatnih stopa koje su financijske institucije primjenjivale na nove stambene kredite znatno su porasli, što je ublažilo pad kamatnih stopa za krajnje klijente. S druge strane, iznos stambenih kredita odobrenih pojedincima smanjio se barem od 2010. do 2014. godine. Istodobno su se tijekom 2010. i 2011. godine kamatne stope na potrošačke kredite ponovno povećale, uz znatno i kontinuirano povećanje raspona kamatnih stopa koji su početkom 2012. godine premašili vrhunac dosegnut 2008. godine. Te su se stope tijekom 2012. godine smanjile, odražavajući stabilizaciju raspona kamatnih stopa i smanjenje Euribora. Rasponi kamatnih stopa koje primjenjuju kreditne institucije sudionice ipak su se nakon toga vratili na više razine nego u razdobljima prije 2012. godine.
- 19 Kao peto, kad je riječ o postojanju učinaka koji bi mogli biti povoljni za tržišno natjecanje ili, barem, dvojaki, kreditne institucije sudionice nisu uspjele dokazati ni da su tim razmjenama informacija ostvarena povećanja učinkovitosti, ni da su ti dobici od učinkovitosti raspodijeljeni u korist potrošača, ni da su ograničenja tržišnog natjecanja bila neophodna. Ta se razmjena osobito nije mogla izjednačiti s analizom tržišnog natjecanja (*benchmarking*), a sadržaj konkretno razmijenjenih informacija nije bio prikladan za sprečavanje ili rješavanje problema koji se sastoji od neusklađenosti informacija u odnosu između vjerovnika i zajmoprimca (problem nepovoljnog odabira) jer se nije odnosio na pojedinačni profil rizičnosti klijenata, nego je bio usmjeren na raspone kamatnih stopa i količinu proizvoda kredita bez odvajanja po poduzetniku kao ni na vezu po pojedinačnom klijentu.
- 20 Iako sam sud koji je uputio zahtjev navodi da, s obzirom na prethodno navedeno, razmjena o kojoj je riječ može doprinijeti smanjenju poslovnog pritiska i neizvjesnosti povezane sa strateškim ponašanjem konkurenata na tržištu, što može dovesti do neformalnog usklađenog djelovanja kojim se ograničava tržišno natjecanje, on smatra potrebnim postaviti Sudu pitanje o uvjetima primjene članka 101. UFEU-a zbog nepostojanja presedana u sudskoj praksi Suda u pogledu neovisne i neformalne razmjene informacija.
- 21 U tim je okolnostima Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (Sud za tržišno natjecanje, regulaciju i nadzor) odlučio prekinuti postupak i Sudu uputiti sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Protivi li se članku 101. UFEU-a [...] to da se kao ‚ograničenje tržišnog natjecanja‘ kvalificira opsežna mjesečna razmjena informacija među konkurentima u pogledu uvjeta koji se primjenjuju na transakcije (među ostalim, rasponi kamatnih [stopa] i trenutne i buduće varijable rizika) kao i u pogledu podataka o proizvodnji (mjesečnih, pojedinačnih i raščlanjenih) u okviru ponude stambenih kredita, potrošačkih kredita i poslovnih kredita, koje su redovito i uzajamno razmjenjivane u sektoru bankovnih usluga stanovništvu, u okviru koncentriranog tržišta s preprekama ulasku na njega, čime se posljedično umjetno povećala transparentnost i smanjila neizvjesnost povezana sa strateškim ponašanjem konkurenata?
2. U slučaju potvrdnog odgovora, protivi li se članku 101. UFEU-a takva kvalifikacija ako nije utvrđen ili se ne može utvrditi nijedan dobitak od učinkovitosti i nijedan dvojaki ili povoljni učinak na tržišno natjecanje koji je posljedica te razmjene informacija?”

Postupak pred Sudom

- 22 Sud koji je uputio zahtjev zatražio je od Suda da se o ovom predmetu odluči u ubrzanom postupku na temelju članka 105. stavka 1. njegovog poslovnika.
- 23 U prilog svojem zahtjevu tvrdio je da, s jedne strane, „[u] skladu s preliminarnom ocjenom isteka roka zastare, za činjenice o kojima je riječ u ovom slučaju zastara će nastupiti 30. ožujka 2023., ne dovodeći u pitanje razloge za suspenziju i prekid, koje treba ocijeniti *in concreto*”. S druge strane, „razlozi za opću i specijalnu prevenciju idu u korist nužnosti da se brzo donese rješenje u ovom predmetu”, s obzirom na to da su se činjenice dogodile između 2002. i 2013.
- 24 U tom smislu, iz članka 105. stavka 1. Poslovnika proizlazi da, na zahtjev suda koji je uputio zahtjev za prethodnu odluku ili, iznimno, po službenoj dužnosti, predsjednik Suda može, kad priroda predmeta zahtijeva postupanje u kratkim rokovima, nakon što sasluša suca izvjestitelja i nezavisnog odvjetnika, odlučiti da se o zahtjevu za prethodnu odluku, iznimno od odredaba tog poslovnika, odluči u ubrzanom postupku.
- 25 Dana 14. lipnja 2022. predsjednik Suda je odlučio, nakon što je saslušao suca izvjestitelja i nezavisnog odvjetnika, odbiti zahtjev suda koji je uputio zahtjev za prethodnu odluku da se o ovom predmetu odluči u ubrzanom postupku.
- 26 Ta je odluka bila motivirana činjenicom da, kao prvo, prema riječima samog suda koji je uputio zahtjev, utvrđivanje da rok zastare istječe 30. ožujka 2023. „ne dovod[i] u pitanje razloge za suspenziju i prekid, koje treba ocijeniti *in concreto*”. Međutim, sud koji je uputio zahtjev također je naveo kako smatra da je, prema mjerodavnom nacionalnom propisu, „ovo upućivanje zahtjeva za prethodnu odluku, koje podrazumijeva prekid postupka, razlog za suspenziju roka zastare koji teče”.
- 27 Kao drugo, činjenica da je sud koji je uputio zahtjev – iako spor iz glavnog postupka vodi od 22. listopada 2019. – odlučio pokrenuti postupak pred Sudom tek 4. svibnja 2022., dovodi u pitanje hitnost spora (vidjeti po analogiji presudu od 11. studenoga 2021., *Energieversorgungscenter Dresden-Wilschdorf*, C-938/19, EU:C:2021:908, t. 44.).
- 28 Uostalom, iz sudske prakse Suda proizlazi da sama činjenica da je sud koji je uputio zahtjev dužan osigurati brzo rješavanje predmeta u kojem vodi postupak, bez obzira na razlog, ne može sama za sebe biti dovoljna da opravda primjenu ubrzanog postupka na temelju članka 105. stavka 1. Poslovnika (rješenje predsjednika Suda od 1. veljače 2017., *Air Serbia i Kondić*, C-476/16, EU:C:2017:170, t. 8.).

O prethodnim pitanjima

Uvodna očitovanja

- 29 Tužitelji u glavnom postupku, odnosno kreditne institucije sudionice, posvetili su znatan dio svojih pisanih očitovanja osporavanju opisa činjenica o kojima je riječ u glavnom postupku koji je dao sud koji je uputio zahtjev, tvrdeći da je Sud obavezan izmijeniti činjeničnu hipotezu koju je taj sud opisao kako bi navedenom sudu mogao dati koristan odgovor.

- 30 Međutim, valja podsjetiti na to da iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da je, u okviru postupka iz članka 267. UFEU-a, koji se temelji na jasnom razdvajanju funkcija između nacionalnih sudova i Suda, na nacionalnom sudu, a ne na Sudu, da utvrdi činjenice koje su dovele do spora u glavnom postupku (vidjeti u tom smislu presudu od 6. listopada 2021., *Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi*, C-561/19, EU:C:2021:799, t. 35.).
- 31 Iz toga slijedi da Sud, s obzirom na to da je ovlašten samo odlučivati o tumačenju ili valjanosti teksta prava Unije, ne može ispitati točnost činjeničnog okvira koji je taj sud postavio niti odlučivati o osnovanosti tvrdnji pojedinih stranaka kojima osporavaju relevantnost činjenične hipoteze koju je u svojem zahtjevu opisao sud koji je uputio zahtjev.
- 32 S obzirom na navedeno, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 20. svojeg mišljenja, tumačenje koje Sud treba dati o odredbi prava Unije u činjeničnom kontekstu koji je opisao sud koji je uputio zahtjev ne sadržava nikakve pretpostavke u pogledu toga je li to doista situacija o kojoj je riječ u glavnom postupku. Stoga je na kraju uvijek na sudu koji je uputio zahtjev da ispita odgovaraju li doista činjenični elementi koje je prosljedio Sudu toj situaciji i jesu li oni koji se odnose na nacionalni propis potpuni i primjenjivi na navedenu situaciju.
- 33 Taj zaključak ne može dovesti u pitanje obveza, koja je na nacionalnim sudovima i na koju se pozivaju tužitelji, da se činjenični kontekst prethodnih pitanja točno opiše, osobito u području tržišnog natjecanja, za koje su karakteristične složene činjenične i pravne situacije (presuda od 3. ožujka 2021., *Poste Italiane i Agenzia delle entrate – Riscossione*, C-434/19 i C-435/19, EU:C:2021:162, t. 77.)
- 34 Naime, iako takva obveza Sudu treba omogućiti da se uvjeri da zahtjev za prethodnu odluku nije nedopušten, činjenica je da, prema ustaljenoj sudskoj praksi, da bi zahtjev bio nedopušten, zatraženo tumačenje prava Unije ne smije imati nikakve veze s činjeničnim stanjem ili predmetom spora u glavnom postupku, problem mora biti hipotetski ili Sud ne smije raspolagati nikakvim činjeničnim ili pravnim elementima potrebnima da bi se mogao dati koristan odgovor na postavljena pitanja (presuda od 19. travnja 2007., *Asemfo*, C-295/05, EU:C:2007:227, t. 31.), što u ovom predmetu nije slučaj.
- 35 Budući da je nadzor dopuštenosti zahtjeva za prethodnu odluku stoga ograničen na očito nepoštovanje zahtjeva navedenih u prethodnoj točki ove presude, iz obveze nacionalnih sudova da precizno opišu činjenični kontekst prethodnih pitanja ne može se zaključiti da Sud ima obvezu provjeriti odgovara li hipoteza koju je opisao sud koji je uputio zahtjev situaciji o kojoj je riječ u glavnom postupku. Osim toga, u ovom slučaju iz spisa kojim Sud raspolaže ne proizlazi očito da ti zahtjevi nisu bili poštovani.
- 36 Slijedom toga, nije potrebno odlučiti o kritikama koje su iznijeli tužitelji u glavnom postupku o relevantnosti činjenične hipoteze koju je sud koji je uputio zahtjev predvidio u svojim pitanjima ni o zahtjevima za preoblikovanje njihovih prethodnih pitanja, povodom kojih su pozvali Sud da izmijeni tu činjeničnu hipotezu.

Prvo pitanje

- 37 Najprije valja istaknuti da iz zahtjeva za prethodnu odluku kao i iz očitovanja tužiteljâ u glavnom postupku proizlazi da se spor o kojem je riječ u glavnom postupku ponajprije odnosi na pravnu kvalifikaciju ograničenja tržišnog natjecanja „s obzirom na cilj”.

38 Stoga treba smatrati da svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 101. stavak 1. UFEU-a tumačiti na način da opsežnu razmjenu uzajamnih i mjesečnih informacija među konkurentskim kreditnim institucijama do koje je došlo na tržištima s visokom koncentracijom i preprekama ulasku, a koja se odnosi na uvjete primjenjive na transakcije izvršene na tim tržištima, osobito trenutačne i buduće raspone kamatnih stopa i varijable rizika, kao i pojedinačne podatke o proizvodnji sudionika te razmjene, treba kvalificirati kao ograničenje tržišnog natjecanja s obzirom na cilj.

Uvjeti pod kojima se sporazum među poduzetnicima, odluka udruženja ili usklađeno djelovanje mogu kvalificirati kao ograničenje s obzirom na cilj

39 U skladu s člankom 101. stavkom 1. UFEU-a, nespojivi su s unutarnjim tržištem i zabranjeni svi sporazumi među poduzetnicima, odluke udruženja poduzetnika i usklađena djelovanja koji bi mogli utjecati na trgovinu među državama članicama i koji imaju za cilj ili posljedicu sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišnog natjecanja na unutarnjem tržištu.

40 Slijedom toga, kako bi se u određenom slučaju moglo smatrati da su sporazum, odluka udruženja poduzetnika ili usklađeno djelovanje obuhvaćeni zabranom iz članka 101. stavka 1. UFEU-a, u skladu sa samim tekstom te odredbe potrebno je dokazati da to postupanje ima cilj sprečavanja, ograničavanja ili narušavanja tržišnog natjecanja ili da to postupanje ima takvu posljedicu (vidjeti u tom smislu presude od 21. prosinca 2023., *International Skating Union/Komisija*, C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 98., od 21. prosinca 2023., *European Superleague Company*, C-333/21, EU:C:2023:1011, t. 158. i od 21. prosinca 2023. *Royal Antwerp Football Club*, C-680/21, EU:C:2023:1010, t. 85.).

41 U tom pogledu, iako postojanje presedana prilikom kojeg je razmjena informacija istog oblika i sektora djelatnosti poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku kvalificirana kao ograničenje s obzirom na cilj olakšava dokaz da se njime također uvodi takvo ograničenje, nepostojanje takvog presedana, što bi prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev bio slučaj u ovom predmetu, ne može spriječiti da, ovisno o slučaju, navedena razmjena o kojoj je riječ bude kvalificirana na isti način (vidjeti u tom smislu presudu od 25. ožujka 2021., *Generics (UK)/Komisija*, C-588/16 P, EU:C:2021:242, t. 79.).

42 Naime, u svrhu primjene članka 101. stavka 1. UFEU-a valja najprije ispitati predmet sporazuma među poduzetnicima, odluke udruženja poduzetnika ili usklađenog djelovanja o kojem je riječ. U slučaju da se slijedom takvog ispitivanja pokaže da taj sporazum, odluka ili postupanje imaju protutržišni cilj, nije potrebno ispitati njihov učinak na tržišno natjecanje. Stoga, samo u slučaju da se za takav sporazum, takvu odluku ili takvo djelovanje ne može smatrati da imaju takav protutržišni cilj, potrebno je, kao drugo, ispitati tu posljedicu (vidjeti u tom smislu presude od 21. prosinca 2023., *International Skating Union/Komisija*, C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 99., od 21. prosinca 2023., *European Superleague Company*, C-333/21, EU:C:2023:1011, t. 159. i od 21. prosinca 2023., *Royal Antwerp Football Club*, C-680/21, EU:C:2023:1010, t. 86.).

43 Međutim, Sud je presudio da pojam „ograničenje s obzirom na cilj”, na koji se isključivo odnosi ovo prethodno pitanje, treba usko tumačiti na način da se tim pojmom upućuje isključivo na određene oblike koordinacije između poduzetnika koji pokazuju dovoljno visok stupanj štetnosti za tržišno natjecanje kako bi se moglo smatrati da ispitivanje njihovih učinaka nije nužno. Naime, određeni oblici koordinacije između poduzetnika mogu se po svojoj prirodi smatrati štetnima za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja (vidjeti u tom smislu presude od

21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija, C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 101. i 102., od 21. prosinca 2023., European Superleague Company, C-333/21, EU:C:2023:1011, t. 161. i 162. i od 21. prosinca 2023., Royal Antwerp Football Club, C-680/21, EU:C:2023:1010, t. 88. i 89.).
- 44 Kako bi se u određenom slučaju odredilo jesu li neki sporazum, odluka udruženja poduzetnika ili usklađeno djelovanje dio nekog oblika koordinacije koji se po samoj svojoj prirodi treba smatrati štetnim za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja, valja ispitati, kao prvo, sadržaj tog sporazuma, te odluke ili tog usklađenog djelovanja, kao drugo, gospodarski i pravni kontekst u kojem se nalaze i, kao treće, ciljeve koji se njima nastoje postići (vidjeti u tom smislu presude od 21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija, C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 105., od 21. prosinca 2023., European Superleague Company, C-333/21, EU:C:2023:1011, t. 165. i od 21. prosinca 2023., Royal Antwerp Football Club, C-680/21, EU:C:2023:1010, t. 92.).
- 45 Najprije, ispitivanje sadržaja sporazuma, odluke udruženja poduzetnika ili usklađenog djelovanja o kojem je riječ pretpostavlja da se ispituju različiti aspekti kako bi se utvrdilo ima li usklađeno djelovanje o kojem je riječ značajke na temelju kojih ga se može povezati s oblikom koordinacije između poduzetnika koji se po svojoj prirodi može smatrati štetnim za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja, što je osobito slučaj ako je svaka koordinacija koja ima takva obilježja, upravo zbog tih potonjih, prikladna za stvaranje uvjeta tržišnog natjecanja koji ne odgovaraju normalnim uvjetima na mjerodavnom tržištu (vidjeti u tom smislu presudu od 19. ožujka 2015., Dole Food i Dole Fresh Fruit Europe/Komisija, C-286/13 P, EU:C:2015:184, t. 115. i 120.).
- 46 Nadalje, što se tiče gospodarskog i pravnog konteksta sporazuma, odluke udruženja poduzetnika ili usklađenog djelovanja o kojima je riječ, s obzirom na to da pojam ograničenja s obzirom na cilj označava samo sporazume, odluke udruženja poduzetnika i usklađena djelovanja koji su dio nekog oblika koordinacije, za koji po samoj njegovoj prirodi treba smatrati da je štetan za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja, on ni na koji način ne podrazumijeva ispitivanje i *a fortiori* dokazivanje učinaka tog sporazuma, te odluke ili usklađene prakse na tržišno natjecanje, neovisno o tome jesu li stvarni ili potencijalni, negativni ili pozitivni (vidjeti u tom smislu presude od 21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija, C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 106., od 21. prosinca 2023., European Superleague Company, C-333/21, EU:C:2023:1011, t. 166. i od 21. prosinca 2023., Royal Antwerp Football Club, C-680/21, EU:C:2023:1010, t. 93.).
- 47 Suprotno tomu, to ne isključuje uzimanje u obzir prirode proizvoda ili usluga o kojima je riječ kao i stvarnih uvjeta koji obilježavaju strukturu i funkcioniranje jednog ili više sektora ili tržišta u pitanju (vidjeti u tom smislu presude od 21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija, C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 106., od 21. prosinca 2023., European Superleague Company, C-333/21, EU:C:2023:1011, t. 166. i od 21. prosinca 2023., Royal Antwerp Football Club, C-680/21, EU:C:2023:1010, t. 93.).
- 48 Naime, samo ako su ispunjeni određeni posebni uvjeti, moguće je pretpostaviti da su određeni oblici koordinacije i, stoga, sporazumi, odluke udruženja i usklađene prakse koji su njima obuhvaćeni štetni za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja. Stoga, kao što je to nezavisni odvjetnik u biti istaknuo u točki 43. svojeg mišljenja, ispitivanje gospodarskog i pravnog konteksta u kojem se nalaze određeni oblici koordinacije mora omogućiti provjeru postoje li te okolnosti, kada je neki oblik sporazuma, odluke udruženja poduzetnika ili usklađenog djelovanja po samoj svojoj prirodi štetan za tržišno natjecanje samo u određenim okolnostima, osobito s obzirom na prirodu robe ili usluga o kojima je riječ, stvarne uvjete funkcioniranja tržišta i njegovu

strukturu. Uzimanjem u obzir tog konteksta nastoji se tako osigurati da nijedna posebna okolnost u vezi sa sporazumom, odlukom ili usklađenim djelovanjem o kojima je riječ ne može oboriti pretpostavku štetnosti za tržišno natjecanje koja se odnosi na oblik usklađenog djelovanja koji obuhvaća.

- 49 Nadalje, kad je riječ o ciljevima koji se nastoje postići sporazumom, odlukom ili usklađenim djelovanjem o kojima je riječ, valja utvrditi objektivne ciljeve koji se sporazumom, odlukom ili usklađenim djelovanjem nastoje postići u pogledu tržišnog natjecanja. Suprotno tomu, okolnost da su uključeni poduzetnici djelovali bez subjektivne namjere da spriječe, ograniče ili naruše tržišno natjecanje i činjenica da su nastojali postići određene legitimne ciljeve nisu odlučujuće za potrebe primjene članka 101. stavka 1. UFEU-a (vidjeti u tom smislu presude od 21. prosinca 2023., *International Skating Union/Komisija*, C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 107., od 21. prosinca 2023., *European Superleague Company*, C-333/21, EU:C:2023:1011, t. 167. i od 21. prosinca 2023., *Royal Antwerp Football Club*, C-680/21, EU:C:2023:1010, t. 94.).
- 50 Iz ispitivanja svih tih elemenata u svakom slučaju trebaju proizaći precizni razlozi zbog kojih sporazum, odluka udruženja poduzetnika ili usklađeno djelovanje o kojima je riječ imaju dovoljno visok stupanj štetnosti za tržišno natjecanje na temelju kojeg se opravdano može smatrati da taj sporazum, odluka ili djelovanje imaju za cilj njegovo sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje (vidjeti u tom smislu presude od 21. prosinca 2023., *International Skating Union/Komisija*, C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 108., od 21. prosinca 2023., *European Superleague Company*, C-333/21, EU:C:2023:1011, t. 168. i od 21. prosinca 2023., *Royal Antwerp Football Club*, C-680/21, EU:C:2023:1010, t. 98.).

Tumačenje pojma ograničenja tržišnog natjecanja s obzirom na razmjenu informacija

- 51 Kao što je to nezavisni odvjetnik u biti naveo u točki 52. svojeg mišljenja, valja naglasiti da razmjena informacija među konkurentima, čak i ako nije povezana sa sporazumom o suradnji, može predstavljati ograničenje tržišnog natjecanja, uključujući s obzirom na cilj, u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a. Naime, kao što to proizlazi iz točaka 43. do 49. ove presude, nužno je da je ta razmjena dio nekog oblika usklađenog djelovanja koje se po samoj njegovoj prirodi treba smatrati štetnim za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja u kontekstu navedene razmjene.
- 52 To podrazumijeva, prije svega što se tiče njegova sadržaja, da razmjena informacija ima obilježja povezana s oblikom koordinacije između poduzetnika koji može stvoriti uvjete tržišnog natjecanja koji ne odgovaraju normalnim uvjetima na tržištu o kojem je riječ.
- 53 Međutim, valja podsjetiti na to da dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja na nekom tržištu pretpostavlja određenu transparentnost situacije koja trenutačno prevladava na njemu. Naime, tržište može biti učinkovito samo pod tim uvjetom. Stoga je Sud već priznao da, načelno, transparentnost među gospodarskim subjektima, barem na neoligopolnom tržištu, može pridonijeti jačanju tržišnog natjecanja među ponuditeljima (vidjeti u tom smislu presudu od 2. listopada 2003., *Thyssen Stahl/Komisija*, C-194/99 P, EU:C:2003:527, t. 84.).
- 54 Nasuprot tomu, da bi tržište funkcioniralo u normalnim uvjetima, svaki subjekt mora, s jedne strane, biti obvezan samostalno odrediti politiku koju namjerava slijediti na zajedničkom tržištu (vidjeti u tom smislu presudu od 19. ožujka 2015., *Dole Food i Dole Fresh Fruit Europe/Komisija*, C-286/13 P, EU:C:2015:184, t. 119.) i, s druge strane, biti u neizvjesnosti barem u odnosu na

datum, opseg i način buduće izmjene ponašanja njegovih konkurenata na tom tržištu (vidjeti u tom smislu presude od 4. lipnja 2009., T-Mobile Netherlands i dr., C-8/08, EU:C:2009:343, t. 41. i od 12. siječnja 2023., HSBC Holdings i dr./Komisija, C-883/19 P, EU:C:2023:11, t. 116.).

- 55 Nadalje, što se tiče konteksta u kojem se nalazi razmjena informacija o kojoj je riječ, potrebno je da u njemu svako usklađeno djelovanje s obilježjima sličnima onima navedene razmjene može dovesti samo do uvjeta tržišnog natjecanja koji ne odgovaraju normalnim uvjetima funkcioniranja mjerodavnog tržišta, uzimajući u obzir prirodu robe ili usluga o kojima je riječ, stvarne uvjete funkcioniranja tržišta i njegovu strukturu (vidjeti u tom smislu presude od 28. svibnja 1998., Deere/Komisija, C-7/95 P, EU:C:1998:256, t. 87.; od 4. lipnja 2009., T-Mobile Netherlands i dr., C-8/08, EU:C:2009:343, t. 33. i od 19. ožujka 2015., Dole Food i Dole Fresh Fruit Europe/Komisija, C-286/13 P, EU:C:2015:184, t. 120.).
- 56 Naposljetku, što se tiče „objektivnih ciljeva” koji se žele postići navedenom razmjenom, valja naglasiti da taj pojam u svojem pravnom smislu upućuje na smisao primarnog razloga sporazuma, odluke udruženja poduzetnika ili usklađenog djelovanja, odnosno na neposredne i izravne ciljeve koji se žele postići usklađenim djelovanjem o kojem je riječ, koji su poduzetnike o kojima je riječ naveli da u njemu sudjeluju. Prema tome, treba smatrati da predstavlja ograničenje s obzirom na cilj razmjena informacija koja se, iako formalno nije predstavljena kao da ima protutržišni cilj, ne može, s obzirom na njezin oblik i kontekst u kojem je nastala, objasniti drukčije nego kao postizanje cilja suprotnog jednom od sastavnih elemenata načela slobodnog tržišnog natjecanja.
- 57 S obzirom na prethodno navedeno, s obzirom na to da svaki gospodarski subjekt ima obvezu samostalno odrediti politiku koju namjerava slijediti na jedinstvenom tržištu, treba smatrati da razmjena informacija ima obilježja povezana s oblikom koordinacije među poduzetnicima koji po samoj njegovoj prirodi treba smatrati štetnim za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja kada se njezin sadržaj odnosi na informacije koje su, neovisno o njihovoj osjetljivosti ili povjerljivosti, takve prirode da, u kontekstu u kojem dolazi do te razmjene, mogu samo navesti sudionike te razmjene koji bi bili razumno aktivni i gospodarski racionalni da prešutno slijede isti način postupanja u pogledu jednog od parametara na temelju kojih se uspostavlja tržišno natjecanje na mjerodavnom tržištu.
- 58 Da bi se došlo do takve ocjene, potrebno je uzeti u obzir ne samo prirodu razmijenjenih informacija nego i gospodarski kontekst razmjene. Naime, čak i ako treba pretpostaviti da poduzetnici koji sudjeluju u razmjeni i koji su aktivni na mjerodavnom tržištu vode računa o informacijama koje su razmijenili sa svojim konkurentima kako bi odredili svoje ponašanje na tom tržištu (vidjeti u tom smislu presude od 8. srpnja 1999., Hüls/Komisija, C-199/92 P, EU:C:1999:358, t. 161. i 162.; od 4. lipnja 2009., T-Mobile Netherlands i dr., C-8/08, EU:C:2009:343, t. 51. i 52. i od 19. ožujka 2015., Dole Food i Dole Fresh Fruit Europe/Komisija, C-286/13 P, EU:C:2015:184, t. 126. i 127.), ostaje činjenica da će poduzetnici koji su razumno aktivni i gospodarski racionalni slijediti isti način postupanja samo ako se, imajući među ostalim u vidu kontekst u kojem je taj sporazum sklopljen, tom prilikom ne moraju bojati reakcije svojih postojećih i potencijalnih konkurenata kao i potrošača. To je u načelu tako ako do razmjene dođe među glavnim sudionicima oligopolistikog tržišta ili tržišta s visokim stupnjem koncentracije i da postoje prepreke ulasku na to tržište (vidjeti u tom smislu presudu od 2. listopada 2003., Thyssen Stahl/Komisija, C-194/99 P, EU:C:2003:527, t. 86. i 87.).

- 59 Stoga, osobito u potonjem slučaju, kao što je u svojem pitanju istaknuo sud koji je uputio zahtjev, okolnost da je na tržištu prisutna određena koncentracija kao i prepreke ulasku, treba smatrati relevantnom.
- 60 Međutim, kako bi se utvrdilo da razmjena informacija predstavlja ograničenje s obzirom na cilj, nije uvijek potrebno dokazati da se ona odnosi na informacije koje su takve da, u kontekstu u kojem dolazi do te razmjene, mogu navesti sudionike navedene razmjene koji bi bili razumno aktivni i gospodarski racionalni da prešutno slijede isti način postupanja u pogledu jednog od parametara na temelju kojih se utvrđuje tržišno natjecanje na tržištu o kojem je riječ, čime se povređuje obveza svakog subjekta da samostalno odredi politiku koju namjerava slijediti na jedinstvenom tržištu.
- 61 Naime, kao što to proizlazi iz točke 54. ove presude, kako bi tržište funkcioniralo u normalnim uvjetima, operatori na tržištu ne moraju samo samostalno odrediti politiku koju namjeravaju slijediti na jedinstvenom tržištu nego i, općenitije, ostati u neizvjesnosti u pogledu budućih ponašanja drugih sudionika na navedenom tržištu.
- 62 Slijedom toga, može se smatrati da je razmjena informacija obuhvaćena nekim oblikom koordinacije između poduzetnika koji je po samoj svojoj prirodi štetan za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja a da pritom nije potrebno utvrditi da, u kontekstu te razmjene, razmijenjene informacije mogu navesti samo sudionike koji bi bili razumno aktivni i gospodarski racionalni da prešutno slijede isti način postupanja u pogledu jednog od parametara s obzirom na koje se uspostavlja tržišno natjecanje na tržištu o kojem je riječ, ako navedena razmjena omogućuje uklanjanje takve nesigurnosti. Međutim, u tu je svrhu dovoljno da razmijenjene informacije budu, s jedne strane, povjerljive i, s druge strane, strateške.
- 63 Treba smatrati da takve „povjerljive informacije” predstavljaju sve informacije koje nisu već poznate svim gospodarskim subjektima aktivnima na predmetnom tržištu, dok pod „strateškim informacijama” treba razumjeti informacije koje mogu otkriti, ovisno o slučaju, nakon udruživanja s drugim informacijama koje su već poznate sudionicima u razmjeni informacija, strategiju koju neki od tih sudionika namjeravaju provesti u pogledu onoga što predstavlja jedan ili više parametara s obzirom na koje se uspostavlja tržišno natjecanje na mjerodavnom tržištu (vidjeti u tom smislu presudu od 12. siječnja 2023., HSBC Holdings i dr./Komisija, C-883/19 P, EU:C:2023:11, t. 117.).
- 64 Osim toga, iako je, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točkama 69. i 70. svojeg mišljenja, svaka razmjena podataka koja se odnosi na buduće cijene ili neki od čimbenika koji su odlučujući za potonje, po samoj svojoj prirodi protutržišna, osobito s obzirom na rizik od štete za tržišno natjecanje koji sadržava, pojam strateške informacije je, međutim, širi i uključuje sve podatke koji već nisu poznati gospodarskim subjektima koji, u kontekstu takve razmjene, mogu smanjiti neizvjesnost njezinih sudionika u pogledu budućeg ponašanja drugih sudionika u odnosu na ono što, zbog prirode predmetne robe ili usluga, predstavlja stvarne uvjete funkcioniranja tržišta i njegove strukture, jedan ili više parametara s obzirom na koje se uspostavlja tržišno natjecanje na mjerodavnom tržištu.
- 65 Naposljetku, kada se razmijenjene informacije ne odnose na namjere promjene ponašanja sudionika u razmjeni na tržištu o kojem je riječ, nego na sadašnje ili prošle činjenice, te se informacije ipak moraju smatrati strateškima ako, zbog prirode robe ili usluga o kojima je riječ, stvarnih uvjeta funkcioniranja tržišta, strukture troškova ili metoda proizvodnje i upravljanja

sudionicima te razmjene, takav sudionik može dovoljno precizno izvesti zaključak o budućem ponašanju drugih sudionika u toj razmjeni ili njihovim reakcijama na eventualni strateški potez na tržištu.

Kvalifikacija razmjene informacija s obilježjima poput onih koje je naveo sud koji je uputio zahtjev u svojem pitanju kao ograničenja s obzirom na cilj

- 66 Iako je na sudu koji je uputio zahtjev da utvrdi je li razmjena o kojoj je riječ u glavnom postupku obuhvaćena nekim oblikom koordinacije između poduzetnika koji se po samoj svojoj prirodi treba smatrati štetnim za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja i provede potrebne činjenične ocjene u tu svrhu, Sud ipak može prilikom odlučivanja o zahtjevu za prethodnu odluku dati pojašnjenja koja će taj sud usmjeriti u njegovu tumačenju (vidjeti u tom smislu presudu od 18. siječnja 2024., Lietuvos notarų rūmai i dr., C-128/21, EU:C:2024:49, t. 89. i 90.).
- 67 U ovom se slučaju sud koji je uputio zahtjev u svojem pitanju pozvao na opsežnu razmjenu uzajamnih i mjesečnih informacija među konkurentskim kreditnim institucijama do koje je došlo na tržištima s visokom koncentracijom kao i prepreke ulasku koje se odnose na uvjete primjenjive na transakcije izvršene na tim tržištima, osobito trenutačne i buduće raspone kamatnih stopa i varijable rizika kao i pojedinačne podatke o proizvodnji jednih i drugih.
- 68 Međutim, s jedne strane, iz opisa koji je dao sud koji je uputio zahtjev proizlazi da informacije koje se odnose na raspone kamatnih stopa, a koje su se razmjenjivale na povjerljiv način među kreditnim institucijama sudionicama, nisu bile javno dostupne u trenutku razmjene s istom razinom iscrpnosti i sistematizacije i da su se te informacije uglavnom odnosile na moguće buduće radnje. Konkretnije, iz spisa kojim Sud raspolaže proizlazi da su se te informacije odnosile na namjere izmjene uvjeta koji se primjenjuju na transakcije izvršene na mjerodavnom tržištu ili barem na donesene izmjene koje još nisu primijenjene.
- 69 S druge strane, budući da pojam „kamatna stopa” upućuje na razliku između stope koju kreditna institucija primjenjuje na dužnika i stope po kojoj se taj kredit načelno refinancira, pri čemu je ta druga stopa u načelu poznata, raspon kamatnih stopa može otkriti ponudu stope koju kreditne institucije nude svojim klijentima prije pregovora.
- 70 Budući da se rasponi kamatnih stopa odnose na jedan od parametara na temelju kojih se tržišno natjecanje uspostavlja na trima mjerodavnim tržištima, svaku informaciju o budućim namjerama kreditnih institucija da izmijene ta odstupanja treba smatrati strateškom informacijom.
- 71 Slijedom toga, s obzirom na ono što je utvrđeno u točki 62. ove presude, razmjena informacija koja je, kao što je to opisao sud koji je uputio zahtjev u svojem pitanju, organizirana na povjerljiv način i koja se odnosi na buduće namjere kreditnih institucija u području raspona kamatnih stopa, koja služi utvrđivanju one koju nude svojim klijentima, obuhvaćena je oblikom koordinacije između poduzetnika koji se po samoj svojoj prirodi treba smatrati štetnim za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja i, prema tome, uvođenjem ograničenja s obzirom na cilj u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a.
- 72 Isto vrijedi i za informacije koje se odnose na buduće promjene varijabli rizika koje se primjenjuju na raspon u kamatnim stopama koje se primjenjuju na pojedinačni profil rizičnosti klijenata jer, zajedno s informacijama o budućim namjerama kreditnih institucija u pogledu raspona kamatnih stopa, sudionicima u razmjeni omogućuju precizniji uvid u strategije određivanja cijena koje drugi sudionici namjeravaju provesti.

- 73 Kad je riječ o informacijama koje se odnose na „količinu proizvoda”, valja naglasiti da je točno da je ta vrsta informacija takva da načelno može otkriti, osobito kada su, kao u predmetu u glavnom postupku, te informacije dostavljene sudionicima na način koji je raščlanjen i pojedinačan, svako postupanje jednog od njih koje odstupa od eventualne ravnoteže koja prevladava na tržištu.
- 74 Stoga bi postojanje razmjene koja se odnosi na takve informacije u određenim okolnostima moglo otkriti postojanje nekog oblika koordinacije koji se po samoj svojoj prirodi treba smatrati štetnim za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja, čiji bi sastavni dio bio oblik koordinacije.
- 75 Međutim, u predmetu o kojem je riječ u glavnom postupku iz navoda suda koji je uputio zahtjev proizlazi da je AdC prigovorio tužiteljima da su sudjelovali u „neovisnoj” razmjeni informacija, a ne u razmjeni koja je akcesorna u odnosu na usklađeno djelovanje kojim se ograničava tržišno natjecanje.
- 76 Međutim, kad je riječ „neovisnoj” razmjeni informacija, u slučaju kad se, kao u ovom predmetu, takve informacije odnose na prošle obujme prodaje, malo je vjerojatno da bi, razmatrane zasebno i u nedostatku posebnih okolnosti, te informacije mogle otkriti buduće namjere kreditnih institucija o kojima je riječ ili navesti sudionike u razmjeni koji bi bili razumno aktivni i gospodarski racionalni da prešutno slijede isti pristup u pogledu jednog od parametara s obzirom na koje se tržišno natjecanje uspostavlja na jednom od mjerodavnih tržišta.
- 77 S obzirom na navedeno, štetnost nekog oblika razmjene informacija mora se ocijeniti uzimajući u obzir i mogućnost unakrsnog uspoređivanja različitih kategorija razmijenjenih informacija.
- 78 Stoga bi „neovisna” razmjena informacija, s obzirom na to da se osobito odnosi na količinu proizvoda, mogla biti obuhvaćena nekim oblikom koordinacije između poduzetnika koji se po samoj svojoj prirodi treba smatrati štetnim za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja ako bi te informacije bile, među ostalim, u kombinaciji s drugim vrstama razmijenjenih informacija kao i, po potrebi, s drugim informacijama koje su već slobodno dostupne, na način da bi razuman aktivan i gospodarski racionalan poduzetnik iz toga mogao izvesti, s obzirom na prirodu, stvarne uvjete funkcioniranja mjerodavnih tržišta i njihovu strukturu, buduće namjere drugih sudionika ili bi bio naveden da s njima prešutno slijedi isti način postupanja u pogledu jednog od parametara na temelju kojih se uspostavlja tržišno natjecanje na tim tržištima.
- 79 U svakom slučaju, kada je riječ o razmjeni informacija kao što je ona koju je u svojem pitanju opisao sud koji je uputio zahtjev, za potonju treba smatrati da predstavlja ograničenje s obzirom na cilj, s obzirom na to da se razmijenjene informacije osobito odnose na buduće namjere izmjene raspona kamatnih stopa sudionika u toj razmjeni.
- 80 Takav zaključak može biti potvrđen ispitivanjem ciljeva koji se žele postići razmjenom koja se odnosi na takve informacije, a to je ispitivanje također relevantno za ocjenu postojanja ograničenja s obzirom na cilj, kao što to proizlazi iz točke 49. ove presude. Naime, razmjena informacija o budućim namjerama njegovih sudionika u vezi s jednim od parametara na temelju kojih se tržišno natjecanje uspostavlja na tržištu, kao što su rasponi kamatnih stopa, ne može imati druge objektivne ciljeve osim narušavanja tržišnog natjecanja na tom tržištu.
- 81 U predmetu o kojem je riječ u glavnom postupku tužitelji ipak pokušavaju dokazati da razmjena informacija o kojoj je riječ ne predstavlja ograničenje tržišnog natjecanja s obzirom na cilj, pri čemu ističu više argumenata.

- 82 Kao prvo, tvrde da su na temelju potrošačkog prava podlijekali obvezama transparentnosti tarifa i, u skladu s računovodstvenim i financijskim pravilima koja se na njih primjenjuju, odnosno, ovisno o slučaju, zbog njihova statusa društva čiji su vrijednosni papiri uvršteni za trgovanje na uređenom tržištu, obvezama objavljivanja njihove količine prodaje, tržišnih udjela i raspona prosječnih stopa. Međutim, zbog tih različitih pravnih obveza, bilo koji sudionik na mjerodavnim tržištima mogao je prikupljati poslovne uvjete kreditnih institucija sudionica na njihovim šalterima ili posjećivanjem njihovih internetskih stranica.
- 83 U tom pogledu valja, doduše, naglasiti da razmjena informacija čije je otkrivanje uostalom postalo obvezno nacionalnim propisom ne može ugroziti primjenu članka 101. UFEU-a s obzirom na to da takva razmjena ne može dovesti do utjecaja na tržište u većoj mjeri od one koja je već nastala zbog poštovanja tih propisa i za koju se poduzetnici o kojima je riječ ne mogu smatrati odgovornima (vidjeti po analogiji presude od 11. studenoga 1997., Komisija i Francuska/Ladbroke Racing, C-359/95 P i C-379/95 P EU:C:1997:531, t. 33. i od 9. rujna 2003., CIF, C-198/01, EU:C:2003:430, t. 52. i 53.).
- 84 Međutim, sudionici u razmjeni informacija ne mogu se pozivati na takvu situaciju ako razmijenjene informacije nadilaze one koje moraju objaviti sve kreditne institucije koje djeluju na tri mjerodavna tržišta u okviru svojih regulatornih obveza i ako su razmijenjene prije nego što su navedeni sudionici prema tim obvezama morali takve informacije učiniti javno dostupnima, što je ipak na sudu koji je uputio zahtjev da utvrdi.
- 85 Kao drugo, tužitelji u glavnom postupku napominju da razmjena informacija čija je učestalost, poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku, vrlo sporadična, odnosno jedan ili dva puta godišnje, ne može predstavljati ograničenje s obzirom na cilj. S obzirom na to, valja podsjetiti na to da takva učestalost sama po sebi ne isključuje protutržišni cilj razmjene informacija. Naime, samo jedan kontakt može biti dovoljan za uklanjanje nesigurnosti kod zainteresiranih osoba u pogledu budućih ponašanja drugih poduzetnika o kojima je riječ na mjerodavnom tržištu (vidjeti u tom smislu presudu od 4. lipnja 2009., T-Mobile Netherlands i dr., C-8/08, EU:C:2009:343, t. 59. i 62.).
- 86 Kao treće, tužitelji u glavnom postupku osporavaju činjenicu da razmjena informacija, kao što je ona koju je u svojem pitanju opisao sud koji je uputio zahtjev, može biti obuhvaćena oblikom usklađenog djelovanja koji bi po samoj svojoj prirodi bio štetan za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja kada ta razmjena može olakšati djelatnost ispitivanja tržišnog natjecanja (*benchmarking*) sudionika navedene razmjene, omogućujući im da međusobno usporede svoje ponude, smanjujući pritom troškove povezane s takvim postupkom usporedbe, pri čemu bi ista razmjena stoga mogla imati povoljne učinke na tržišno natjecanje.
- 87 Dakako, valja istaknuti da se može smatrati da razmjene informacija koje se odnose na najbolje metode upravljanja ili proizvodnje koje treba provesti mogu potaknuti tržišno natjecanje i da se stoga ne može smatrati da uvode ograničenje s obzirom na cilj. Međutim, to ne može biti slučaj razmjene povjerljivih informacija koje se odnose upravo na buduće namjere sudionika u tim razmjenama u vezi s jednim od parametara na temelju kojih se uspostavlja tržišno natjecanje na predmetnom tržištu.
- 88 Kao četvrto, tužitelji u glavnom postupku tvrde da rasponi kamatnih stopa nisu odražavali ukupnu cijenu predloženih kreditnih usluga, nego samo jednu od njezinih sastavnica, osobito u nedostatku navođenja iznosa naknada i drugih troškova. Štoviše, barem na tržištu stambenih kredita, kamatne stope ponuđene klijentima, koje proizlaze iz tih odstupanja, nisu odgovarale konačnoj kamatnoj

stopi koja se primjenjuje, nego indikativnim stopama koje su korištene kao polazište pojedinačnih pregovora sa svakim klijentom ovisno o njegovu posebnom profilu rizičnosti. Slijedom toga, ne može se smatrati da se razmjenom informacija, čak i u vezi s budućim namjerama kreditnih institucija sudionica, a koje se odnose na raspone kamatnih stopa, uvodi ograničenje s obzirom na cilj.

- 89 Međutim, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točkama 74. i 75. svojeg mišljenja, kako bi bilo obuhvaćeno pojmom ograničenja s obzirom na cilj, nije potrebno da se usklađeno djelovanje odnosi na sve parametre s obzirom na koje tržišno natjecanje postoji ili, kad je riječ o tarifnim informacijama, da se one odnose na sve sastavnice primijenjene konačne cijene. Stoga se razmjena informacija može smatrati oblikom koordinacije između poduzetnika koji se po samoj svojoj prirodi treba smatrati štetnim za dobro funkcioniranje normalnog tržišnog natjecanja, čak i ako se odnosi na samo jedan od tih parametara (vidjeti u tom smislu presudu od 12. siječnja 2023., HSBC Holdings i dr./Komisija, C-883/19 P, EU:C:2023:11, t. 204.).
- 90 Međutim, stopa koja se koristi kao polazišna točka pojedinačnih pregovora sa svakim klijentom ovisno o njegovu profilu rizičnosti odražava jedan od parametara tržišnog natjecanja na mjerodavnim tržištima jer će potencijalni klijenti na temelju te stope napraviti početni odabir među kreditnim ponudama koje kreditne institucije nude kako bi započele pregovore s određenim klijentima.
- 91 Kao peto, tužitelji u glavnom postupku osporavaju činjenicu da su se, u okolnostima predmeta o kojem je riječ u glavnom postupku, dostavljene informacije koje se odnose na raspone kamatnih stopa odnosile na buduće postupanje čije bi poznavanje moglo donijeti prednost sudionicima u razmjeni informacija. Najprije, prema njihovu mišljenju, te su se informacije odnosile na promjene vezane uz to hoće li stupiti na snagu istog dana ili najkasnije sljedećeg radnog dana, ako je obavijest dostavljena u petak. Nadalje, stope predložene prije pregovora navedene su na internetskoj stranici i u simulatorima kredita kreditne institucije o kojoj je riječ ubrzo nakon razmjene koja se odnosila na promjene raspona kamatnih stopa ili čak istodobno. Naposljetku, u svakom slučaju je bilo potrebno nekoliko tjedana da kreditna institucija izmijeni svoje raspone kamatnih stopa, tako da sudionici u toj razmjeni nisu mogli odmah reagirati na informacije koje su primili.
- 92 U tom pogledu valja podsjetiti na to da sama okolnost da su informacije o rasponima kamatnih stopa razmijenjene prije nego što su postale stvarne ili javne dovoljna je da se utvrdi da je navedena razmjena mogla smanjiti neizvjesnost sudionika u razmjeni informacija o budućim postupanjima drugih kreditnih institucija sudionica, čak i ako se neizvjesnost koja je negativno utjecala na druge konkurente otklonila ubrzo nakon toga. Naime, čak i pod pretpostavkom da sudionicima takve razmjene nije moguće odmah uzeti u obzir te informacije kako bi odmah promijenili svoje ponašanje na tržištu, ostaje činjenica da je svaka razmjena koja se odnosi na buduće neotkrivene namjere omogućavala tim sudionicima da u svakom slučaju reagiraju brže nego što bi to omogućilo normalno funkcioniranje mjerodavnog tržišta.
- 93 Kao šesto, tužitelji u glavnom postupku tvrde da se u spisu kojim Sud raspoložbe ne navodi nijedan slučaj u kojem je jedna od kreditnih institucija sudionica izmijenila svoj tarifni raspon nakon što je primila informaciju prema kojoj će se odstupanja od kreditnih stopa drugog sudionika izmijeniti. Međutim, takva se okolnost ne može smatrati relevantnom jer primjena pojma ograničenja s obzirom na cilj na razmjenu informacija ne zahtijeva dokazivanje ni mogućih konkretnih učinaka razmjene informacija o kojoj je riječ na tržište o kojem je riječ ni stvarnog uzimanja u obzir informacija od strane sudionika u razmjeni.

- 94 Kao sedmo, tuŕitelji u glavnom postupku ističu da pojam „varijable rizika”, kako ga upotrebljava sud koji je uputio zahtjev, označava tablice procjene u kojima se razina rizika pripisuje određenoj kategoriji klijenata ovisno o čimbenicima kao što su prihodi, financijsko učešće ili trošak nekretnine s rasponom kamatne stope koju treba primijeniti kako bi se nadoknadio taj rizik. Međutim, ti čimbenici na kojima se temelji svaka razina rizika ni u kojem slučaju nisu bili otkriveni tijekom razmjene informacija, kao što to proizlazi iz iskaza svjedoka iznesenih u privremenoj presudi, tako da razmjena tih tablica ne može predstavljati stratešku informaciju.
- 95 U tom je pogledu na sudu koji je uputio zahtjev da utvrdi jesu li, osobito s obzirom na informacije kojima su raspolagali sudionici u razmjeni i metodologiju koja se općenito koristi za izradu te vrste tablice, informacije koje su sadržane u toj tablici bile dovoljno razumljive da bi tim sudionicima, jednom kad se kombiniraju s rasponima kamatnih stopa na temelju kojih se kamatna stopa nudila klijentima prije pregovora i ostvarenim obujmom prodaje, omogućile da smanje svoju nesigurnost u buduće ponašanje drugih sudionika u razmjeni u pogledu onoga što predstavljaju, zbog prirode usluga o kojima je riječ, stvarnih uvjeta funkcioniranja tržišta i njegove strukture, jedan ili više parametara na temelju kojih je tržišno natjecanje utvrđeno na predmetnim tržištima.
- 96 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na prvo pitanje valja odgovoriti tako da članak 101. stavak 1. UFEU-a treba tumačiti na način da opsežnu razmjenu uzajamnih i mjesečnih informacija među konkurentskim kreditnim institucijama do koje je došlo na tržištima s visokom koncentracijom i preprekama ulasku, a koja se odnosi na uvjete primjenjive na transakcije izvršene na tim tržištima, osobito trenutačne i buduće raspone kamatnih stopa i varijable rizika, kao i pojedinačne podatke o proizvodnji sudionika te razmjene, s obzirom na to da su barem ti tako razmijenjeni rasponi kamatnih stopa oni koje te institucije namjeravaju primijeniti u budućnosti, treba kvalificirati kao ograničenje tržišnog natjecanja s obzirom na cilj.

Drugo pitanje

- 97 S obzirom na odgovor na prvo pitanje, na drugo pitanje nije potrebno odgovoriti.

Troškovi

- 98 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (peto vijeće) odlučuje:

Članak 101. stavak 1. UFEU-a treba tumačiti na način da opsežnu razmjenu uzajamnih i mjesečnih informacija među konkurentskim kreditnim institucijama do koje je došlo na tržištima s visokom koncentracijom i preprekama ulasku, a koja se odnosi na uvjete primjenjive na transakcije izvršene na tim tržištima, osobito trenutačne i buduće raspone kamatnih stopa i varijable rizika, kao i pojedinačne podatke o proizvodnji sudionika te razmjene, s obzirom na to da su barem ti tako razmijenjeni rasponi kamatnih stopa oni koje te institucije namjeravaju primijeniti u budućnosti, treba kvalificirati kao ograničenje tržišnog natjecanja s obzirom na cilj.

Potpisi